

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ช
สารบัญตาราง	ฉ
สารบัญภาพ	ค
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 หลักการและเหตุผล	1
1.2 วัตถุประสงค์	2
1.3 ขอบเขตการศึกษา	2
บทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรม	3
2.1 การแบ่งประเภทของเกษตรกร	3
2.2 ความเสี่ยง	4
2.2.1 ความเสี่ยงและความไม่แน่นอน	4
2.2.2 ความเสี่ยงในการเกษตร	5
2.2.3 ความเสี่ยงในระบบการผลิตข้าว	9
2.3 การวิเคราะห์ความเสี่ยง	12
2.4 การวิเคราะห์การทดแทนกัน	15
2.5 การวัดผลทางจิตวิทยา	17
บทที่ 3 วิธีการศึกษา	19
3.1 กรอบการดำเนินงาน	19
3.2 วิธีการศึกษา	20
3.2.1 การเก็บรวบรวมข้อมูล	20
3.2.2 การวิเคราะห์ข้อมูล	22
บทที่ 4 สภาพเศรษฐกิจและสังคม	25
4.1 สภาพพื้นที่ทางการเกษตร	25

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
4.2 แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร	26
4.3 สภาพเศรษฐกิจและสังคมของพื้นที่ศึกษา	28
บทที่ 5 ลักษณะของเกษตรกรแบ่งตามนิเวศเกษตร	42
5.1 ข้อมูลทั่วไป	42
5.2 การถือครองที่ดินและขนาดที่ดินทำกิน	45
5.3 ดินเชื้อและภาวะหนี้สิน	47
5.4 รายได้ในครัวเรือน	51
5.5 ข้อจำกัดของครัวเรือน	56
5.6 ระดับการลงทุนและระดับการขาดทุนที่ยอมรับได้	57
5.7 ระบบการปลูกพืชของเกษตรกร	60
บทที่ 6 การแบ่งประเภทเกษตรกรตามทัศนคติที่มีต่อความเสี่ยง	65
6.1 ข้อมูลทั่วไป	67
6.2 การถือครองที่ดินและขนาดที่ดินทำกิน	69
6.3 ดินเชื้อและภาวะหนี้สิน	71
6.4 รายได้ในครัวเรือน	76
6.5 ข้อจำกัดของครัวเรือน	80
6.6 ระดับการลงทุนและระดับการขาดทุนที่ยอมรับได้	82
6.7 ระบบการปลูกพืชของเกษตรกร	84
บทที่ 7 การถือครองที่ดิน รายได้และระดับการลงทุนตามระบบพืชและทัศนคติที่มีต่อความเสี่ยง	91
7.1 ในเขตเกษตรอศัยน้ำฝน	91
7.1.1 ระบบข้าวนาปีอย่างเดียว	91
7.2 ในเขตเกษตรอศัยน้ำชลประทาน	96
7.2.1 ระบบข้าวนาปีอย่างเดียว	96
7.2.2 ระบบข้าวนาปี-ข้าวนาปรัง	101
7.2.3 ระบบข้าวนาปี-ถั่วเหลือง	106

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 8 การวิเคราะห์ความเสี่ยงทางการเกษตร	112
8.1 ความเสี่ยงภัยทางเกษตร	112
8.1.1 ความเสี่ยงภัยจากภัยแล้งในจังหวัดเชียงใหม่	112
8.1.2 ความเสี่ยงจากการผลิต	115
8.1.3 ความเสี่ยงจากการตลาด	117
8.1.4 ความเสี่ยงของเกษตรกรในพื้นที่ศึกษา	119
8.2 สัมประสิทธิ์ความแปรปรวนของราคาและปริมาณผลผลิต	121
บทที่ 9 โอกาสการได้กำไรหรือขาดทุนและการทดแทนกันระหว่างความเสี่ยงและรายได้	127
9.1 ผลตอบแทนในการผลิตพืชและ โอกาสการได้กำไรหรือขาดทุน	127
9.2 การทดแทนกันระหว่างความเสี่ยงและรายได้	135
บทที่ 10 กลยุทธ์ของเกษตรกรในการรับมือกับความเสียง	140
บทที่ 11 สรุป	146
บรรณานุกรม	151
ประวัติผู้เขียน	156

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
4.1	จำนวนและร้อยละเกษตรกรในเขตน้ำฝนและเขตชลประทาน	28
4.2	อายุของหัวหน้าครัวเรือน	29
4.3	ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน	29
4.4	แรงงานในครัวเรือนเกษตรกร	30
4.5	ลักษณะการถือครองที่ดินทางการเกษตร	31
4.6	ขนาดการถือครองที่ดินทางการเกษตร	31
4.7	ประเภทสินเชื่อของเกษตรกร	32
4.8	แหล่งสินเชื่อในระบบของเกษตรกร	33
4.9	แหล่งสินเชื่อนอกระบบของเกษตรกร	34
4.10	วัตถุประสงค์ในการกู้ยืมเงินของเกษตรกร	34
4.11	ภาวะหนี้สินของเกษตรกร	35
4.12	รายได้ในฟาร์มของครัวเรือน	36
4.13	รายได้นอกฟาร์มของครัวเรือน	37
4.14	รายได้ในครัวเรือนของเกษตรกร	38
4.15	ข้อจำกัดทางการเกษตรของเกษตรกร	39
4.16	ข้อจำกัดในการครองชีพของเกษตรกร	40
5.1	อายุหัวหน้าครัวเรือนในเขตชลประทานและเขตน้ำฝน	43
5.2	ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนในเขตชลประทานและเขตน้ำฝน	44
5.3	จำนวนแรงงานในครัวเรือนของเกษตรกรในเขตชลประทาน และเขตน้ำฝน	45
5.4	ลักษณะการถือครองที่ดินของเกษตรกรในเขตชลประทาน และเขตน้ำฝน	46
5.5	ขนาดการถือครองที่ดินของเกษตรกรในเขตชลประทานและน้ำฝน	47
5.6	ประเภทสินเชื่อของเกษตรกรในเขตชลประทานและเขตน้ำฝน	48

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
5.7	แหล่งสินเชื่อในระบบของเกษตรกรในเขตชลประทานและเขตนํ้าฝน	49
5.8	ประเภทแหล่งสินเชื่อนอกระบบของเกษตรกรในเขตชลประทาน และเขตนํ้าฝน	50
5.9	วัตถุประสงค์ในการกู้ยืมเงินของเกษตรกรในเขตชลประทาน และเขตนํ้าฝน	50
5.10	ภาวะหนี้สินของเกษตรกรในเขตชลประทานและเขตนํ้าฝน	51
5.11	รายได้ในฟาร์มของครัวเรือนในเขตชลประทานและเขตนํ้าฝน	52
5.12	รายได้นอกฟาร์มของครัวเรือนในเขตชลประทานและเขตนํ้าฝน	53
5.13	อาชีพนอกฟาร์มของครัวเรือนในเขตชลประทานและเขตนํ้าฝน	54
5.14	รายได้ในครัวเรือนของเกษตรกรในเขตชลประทานและเขตนํ้าฝน	55
5.15	ข้อจำกัดทางการเกษตรในเขตชลประทานและเขตนํ้าฝน	56
5.16	ข้อจำกัดในการครองชีพในเขตชลประทานและเขตนํ้าฝน	57
5.17	ระดับการลงทุนทางเกษตรในเขตชลประทานและเขตนํ้าฝน	58
5.18	ระดับการขาดทุนที่ยอมรับได้ในเขตชลประทานและเขตนํ้าฝน	59
5.19	ระดับการลงทุนเพื่อการเสี่ยงโชคในเขตชลประทานและเขตนํ้าฝน	59
5.20	รอบในการปลูกพืชในช่วงระยะเวลา 1 ปีของเกษตรกร ในเขตชลประทานและเขตนํ้าฝน	60
5.21	ระบบพืชของเกษตรกรในเขตชลประทานและเขตนํ้าฝน	61
6.1	การจำแนกเกษตรกรตามทัศนคติที่มีต่อความเสี่ยง	67
6.2	อายุหัวหน้าครัวเรือนแบ่งตามทัศนคติที่มีต่อความเสี่ยง	68
6.3	ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนแบ่งตามทัศนคติที่มีต่อความเสี่ยง	68
6.4	แรงงานในครัวเรือนแบ่งตามทัศนคติที่มีต่อความเสี่ยง	69
6.5	ลักษณะการถือครองที่ดินแบ่งตามทัศนคติที่มีต่อความเสี่ยง	70
6.6	ขนาดการถือครองที่ดินแบ่งตามทัศนคติที่มีต่อความเสี่ยง	71
6.7	ประเภทสินเชื่อแบ่งตามทัศนคติที่มีต่อความเสี่ยง	72
6.8	แหล่งสินเชื่อในระบบแบ่งตามทัศนคติที่มีต่อความเสี่ยง	73
6.9	แหล่งสินเชื่อนอกระบบแบ่งตามทัศนคติที่มีต่อความเสี่ยง	74

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
6.10	วัตถุประสงค์ในการจัดแบ่งตามทัศนคติที่มีต่อความเสี่ยง	74
6.11	ภาวะหนี้สินของเกษตรกรแบ่งตามทัศนคติที่มีต่อความเสี่ยง	75
6.12	รายได้ในฟาร์มแบ่งตามทัศนคติที่มีต่อความเสี่ยง	77
6.13	รายได้นอกฟาร์มแบ่งตามทัศนคติที่มีต่อความเสี่ยง	78
6.14	อาชีพนอกฟาร์มแบ่งตามทัศนคติที่มีต่อความเสี่ยง	79
6.15	รายได้รวมของครัวเรือนเกษตรกรแบ่งตามทัศนคติที่มีต่อความเสี่ยง	80
6.16	ข้อจำกัดทางการเกษตรแบ่งตามทัศนคติที่มีต่อความเสี่ยง	81
6.17	ข้อจำกัดในการครองชีพแบ่งตามทัศนคติที่มีต่อความเสี่ยง	82
6.18	ระดับการลงทุนทางเกษตรแบ่งตามทัศนคติที่มีต่อความเสี่ยง	82
6.19	ระดับการขาดทุนที่ยอมรับได้แบ่งตามทัศนคติที่มีต่อความเสี่ยง	83
6.20	ระดับการลงทุนเพื่อการเสี่ยงโชคแบ่งตามทัศนคติที่มีต่อความเสี่ยง	84
6.21	จำนวนรอบในการปลูกพืชในช่วงระยะเวลา 1 ปีของเกษตรกร แบ่งตามทัศนคติที่มีต่อความเสี่ยง	85
6.22	ระบบพืชของเกษตรกรตามทัศนคติที่มีต่อความเสี่ยง	86
7.1	ขนาดการถือครองที่ดินเฉลี่ยของเกษตรกรตามทัศนคติที่มีต่อความ เสี่ยงของระบบข้าวนาปีอย่างเดียวในเขตน้ำฝน	92
7.2	ลักษณะการถือครองที่ดินของเกษตรกรตามทัศนคติที่มีต่อความเสี่ยง ของระบบข้าวนาปีอย่างเดียวในเขตน้ำฝน	93
7.3	รายได้ในฟาร์มเฉลี่ยตามทัศนคติที่มีต่อความเสี่ยงของ ระบบข้าวนาปีอย่างเดียวในเขตน้ำฝน	93
7.4	รายได้รวมเฉลี่ยในครัวเรือนตามทัศนคติที่มีต่อความเสี่ยงของ ระบบข้าวนาปีอย่างเดียวในเขตน้ำฝน	94
7.5	ระดับการลงทุนเฉลี่ยตามทัศนคติที่มีต่อความเสี่ยงของ ระบบข้าวนาปีอย่างเดียวในเขตน้ำฝน	95
7.6	หนี้สินเฉลี่ยในครัวเรือนตามทัศนคติที่มีต่อความเสี่ยงของ ระบบข้าวนาปีอย่างเดียวในเขตน้ำฝน	96
7.7	ขนาดการถือครองที่ดินเฉลี่ยตามทัศนคติที่มีต่อความเสี่ยงของ ระบบข้าวนาปีอย่างเดียวในเขตชลประทาน	97

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
7.8	ลักษณะการถือครองที่ดินตามทัศนคติที่มีต่อความเสี่ยงของระบบข้าวนาปีอย่างเดี่ยวในเขตชลประทาน	97
7.9	รายได้ในฟาร์มเฉลี่ยตามทัศนคติที่มีต่อความเสี่ยงของระบบข้าวนาปีอย่างเดี่ยวในเขตชลประทาน	98
7.10	รายได้รวมเฉลี่ยในครัวเรือนตามทัศนคติที่มีต่อความเสี่ยงของระบบข้าวนาปีอย่างเดี่ยวในเขตชลประทาน	99
7.11	ระดับการลงทุนเฉลี่ยตามทัศนคติที่มีต่อความเสี่ยงของระบบข้าวนาปีอย่างเดี่ยวในเขตชลประทาน	100
7.12	หนี้สินเฉลี่ยของครัวเรือนตามทัศนคติที่มีต่อความเสี่ยงของระบบข้าวนาปีอย่างเดี่ยวในเขตชลประทาน	101
7.13	ขนาดการถือครองที่ดินเฉลี่ยตามทัศนคติที่มีต่อความเสี่ยงของระบบข้าวนาปี-ข้าวนาปรังในเขตชลประทาน	102
7.14	ลักษณะการถือครองที่ดินตามทัศนคติที่มีต่อความเสี่ยงของระบบข้าวนาปี-ข้าวนาปรังในเขตชลประทาน	102
7.15	รายได้ในฟาร์มเฉลี่ยตามทัศนคติที่มีต่อความเสี่ยงของระบบข้าวนาปี-ข้าวนาปรังในเขตชลประทาน	103
7.16	รายได้รวมเฉลี่ยของครัวเรือนตามทัศนคติที่มีต่อความเสี่ยงของระบบข้าวนาปี-ข้าวนาปรังในเขตชลประทาน	104
7.17	ระดับการลงทุนเฉลี่ยตามทัศนคติที่มีต่อความเสี่ยงของระบบข้าวนาปี-ข้าวนาปรังในเขตชลประทาน	105
7.18	หนี้สินเฉลี่ยในครัวเรือนตามทัศนคติที่มีต่อความเสี่ยงของระบบข้าวนาปี-ข้าวนาปรังในเขตชลประทาน	106
7.19	ขนาดการถือครองที่ดินเฉลี่ยตามทัศนคติที่มีต่อความเสี่ยงของระบบข้าวนาปี-ถั่วเหลืองในเขตชลประทาน	107
7.20	ลักษณะการถือครองที่ดินตามทัศนคติที่มีต่อความเสี่ยงของระบบข้าวนาปี-ถั่วเหลืองในเขตชลประทาน	107

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
7.21 รายได้ในฟาร์มเฉลี่ยตามทัศนคติที่มีต่อความเสี่ยงของระบบข้าวนาปี-ถั่วเหลืองในเขตชลประทาน	108
7.22 รายได้รวมเฉลี่ยในครัวเรือนตามทัศนคติที่มีต่อความเสี่ยงของระบบข้าวนาปี-ถั่วเหลืองในเขตชลประทาน	109
7.23 ระดับการลงทุนเฉลี่ยตามทัศนคติที่มีต่อความเสี่ยงของระบบข้าวนาปี-ถั่วเหลืองในเขตชลประทาน	110
7.24 หนี้สินเฉลี่ยในครัวเรือนตามทัศนคติที่มีต่อความเสี่ยงของระบบข้าวนาปี-ถั่วเหลืองในเขตชลประทาน	110
8.1 ดัชนีฝนย้อนหลัง 50 ปีของจังหวัดเชียงใหม่ ช่วงปี 2495-2545	114
8.2 การจำแนกความเสี่ยงทางการเกษตร	120
8.3 การจำแนกความเสี่ยงทางการเกษตรในเขตเกษตรอาศัยน้ำฝน	120
8.4 การจำแนกความเสี่ยงทางการเกษตรในเขตชลประทาน	120
9.1 ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด และค่าเฉลี่ย ผลตอบแทนเหนือต้นทุนการผลิตที่เป็นเงินสดต่อไร่	128
9.2 ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด และค่าเฉลี่ยของผลตอบแทนเหนือต้นทุนการผลิตทั้งหมดต่อไร่	129
9.3 โอกาสที่จะเกิดกำไรและขาดทุนเป็นรายพืชของผลตอบแทนเหนือต้นทุนเงินสดและผลตอบแทนเหนือต้นทุนทั้งหมด	133
10.1 กลยุทธ์ในการรับมือกับความเสี่ยงของเกษตรกร	141
10.2 กลยุทธ์ในการรับมือกับความเสี่ยงของเกษตรกรในเขตชลประทานและเขตน้ำฝน	143
10.3 กลยุทธ์ในการรับมือกับความเสี่ยงตามทัศนคติที่มีต่อความเสี่ยง	144

สารบัญภาพ

รูปที่		หน้า
3.1	กรอบการดำเนินงานในการศึกษา	20
4.1	สัดส่วนการใช้พื้นที่ทางการเกษตรในจังหวัดเชียงใหม่	25
4.2	แผนที่แสดงตำแหน่งหมู่บ้านและแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรในพื้นที่ศึกษา	27
8.1	ปริมาณน้ำฝนของจังหวัดเชียงใหม่ในช่วงปี 2495-2545	113
8.2	แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงปริมาณน้ำฝนย้อนหลัง 50 ปี โดยพิจารณาจากค่าเฉลี่ยปริมาณน้ำฝน 10 ปี	115
8.3	สถิติผลผลิตต่อไร่ย้อนหลัง 30 ปี	116
8.4	สถิติราคาผลผลิตต่อกิโลกรัมย้อนหลัง 30 ปี	118
8.5	ค่าสัมประสิทธิ์ความแปรปรวนของราคาผลผลิตรายปี	122
8.6	ค่าสัมประสิทธิ์ความแปรปรวนของปริมาณผลผลิตรายปี	123
8.7	ช่วงระหว่างผลตอบแทนเหนือต้นทุนเงินสดสูงสุดและต่ำสุด	124
8.8	ช่วงระหว่างผลตอบแทนเหนือต้นทุนทั้งหมดสูงสุดและต่ำสุด	124
9.1	ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด และค่าเฉลี่ยของผลตอบแทนเหนือต้นทุนการผลิตที่เป็นเงินสดต่อไร่	129
9.2	ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด และค่าเฉลี่ยของผลตอบแทนเหนือต้นทุนการผลิตทั้งหมดต่อไร่	130
9.3	การกระจายผลตอบแทนสะสมเหนือต้นทุนทั้งหมดของข้าวในปี	131
9.4	การกระจายผลตอบแทนสะสมเหนือต้นทุนทั้งหมดของหอมแดง	132
9.5	โอกาสที่จะขาดทุนภายใต้ผลตอบแทนเหนือต้นทุนการผลิตที่เป็นเงินสด	134
9.6	โอกาสที่จะขาดทุนภายใต้ผลตอบแทนเหนือต้นทุนการผลิตทั้งหมด	134
9.7	ความสัมพันธ์ระหว่างความแปรปรวนของปริมาณผลผลิตและรายได้สุทธิเฉลี่ย	136
9.8	ความสัมพันธ์ระหว่างความแปรปรวนของราคาผลผลิตและรายได้สุทธิเฉลี่ย	137